

interne ponudbe političnega dijaloga v Jugoslaviji skoraj ni več dovolj časa. Če bo časa zmanjkalo ali pa ne bo možen ustrezen dialog, tedaj je nujno, da v najkrajšem času Slovenija enostransko definira ekonomske odnose do Jugoslavije in takšno opredelitev uporabi za zelo uraden predlog izhodišč za ekonomska pogajanja z ES. Ob uveljavitvi tega pristopa bi poleg državnih akcij morali podobno kot ES izrabiti tudi prednosti in možnosti, ki jih ponujajo že do sedaj razvite oblike funkcionalnega integriranja slovenskega gospodarstva z ES. Zamujanje pri teh aktivnostih lahko za Slovenijo postane ekonomsko izredno usodno.

Omenjeni interni razvoj v ES in »atraktivni« partnerji iz Vzhodne Evrope lahko Slovenijo, tudi morebitno ekonomsko na novo urejeno Jugoslavijo, v zelo kratkem času porinejo na stranski tir ekonomsko nezanimivih partnerjev za dialog o institucionalnih možnostih integriranja. Takšen razvoj dogodkov, ki bi bil povezan z našo neodločnostjo in kasnitvami, pa pomeni skladno z načeli in procesi »nove gospodarske ureditve«, da bo Slovenija in (ali) preostala Jugoslavija obsojena na razvojno stagnacijo in relativno ekonomsko izolacijo. Interna filozofija avtarkičnega razvoja iz preteklih let in desetletij se lahko zelo hitro spremeni v vsiljeno avtarkijo. To avtarkijo bomo lahko razbijali le s težavo in verjetno skupaj z nekaterimi drugimi ekonomsko nerazumnimi balkanskimi partnerji. Interese vlagateljev kapitala iz tujine, na katerega predvsem v Sloveniji v zadnjem času odločno računamo, se bo ob pomanjkanju možnosti za institucionalno povezovanje z ES bistveno zmanjšal, saj kljub morebitnim narodnostnim motivom temelji in mora temeljiti predvsem na podjetniških razlogih. Avtarkija (čeprav vsiljena) in spremljajoča politična nestabilnost ali neučinkovitost pa so nedvomno okviri, ki ne ponujajo zadovoljive osnove za podjetniško zanimivo delovanje in vlaganje.

Čas teče hitro v svetu, zdi se pa, da posebej hitro teče pri nas, saj vlak ekonomskega razvoja, ki ga obetajo procesi »nove ureditve«, že krepko zamujamo.

RANKO PETKOVIĆ

Jugoslavija in Evropa – presežene dileme

Ko govorimo o Jugoslaviji in Evropi, so v veliki meri presežene prejšnje dileme:

Prva dilema je bila, ali Jugoslavija kot neuvrščena država sploh lahko optimalno uresničuje svoje eksistencialne interese v evropskem prostoru, v katerega sicer geopolitično, zgodovinsko in civilizacijsko spada.

Vprašanje je na prvi pogled enostavno, v resnici pa vsebuje nekaj protislovij. Dejstvo je, da je sodelovanje Jugoslavije v nastajanju in razvoju gibanja neuvrščene objektivno »odtegovalo« Jugoslavijo od Evrope, vendar pa je prav tako jasno, da sta nedvoumni ugled in vpliv, ki si ga je Jugoslavija pridobila v mednarodnih krogih zahvaljujoč svoji vlogi v gibanju neuvrščene, objektivno krepila njen položaj v evropskem prostoru. Prav tako pa je znano, da je imela Jugoslavija velike iluzije glede možnosti razvijanja ekonomskih zvez z neuvrščeni državami,

in prav tako je dejstvo, da so bile evropske države vedno njen glavni zunanjetrgovinski partner in opora.

Evropi v času, ko je bila razdeljena na bloke, neuvrščenost ni bila »napoti«, temveč ji je bila v določenih razmerah celo potrebna, kar se je jasno pokazalo v oblikovanju procesa Konference o evropski varnosti in sodelovanju, v katerem je Jugoslavija s skupino nevtralnih in neuvrščenih držav igrala pomembno vlogo. To so potrjevale tudi okoliščine, da sta ne samo Vzhod, ki je težil za tem, da gibanje neuvrščenosti podredi svojemu ideološkemu monopolu, temveč tudi Zahod, ki je od nekdanjega dvomil v dobre namene tega gibanja, podpirala neuvrščeni položaj in usmeritev Jugoslavije in sta menila, da je tak položaj, če že ne najboljša rešitev, vsaj najmanjše zlo. To je veljalo, dokler je bila Evropa razdeljena na dva bloka. Po ukinitvi blokavske razdelitve v Evropi pa se lahko legitimno postavi vprašanje, ali je Evropi neuvrščenost Jugoslavije in še dveh sredozemskih držav, Cipra in Malte, sploh potrebna. Na to bi mogli odgovoriti, da v tej fazi spreminjanja stanja in razmer v Evropi ni več prostora za vzhodni blok; da pa Zahod v svoji »zmagoviti evforiji« ne zahteva od neuvrščenih in nevtralnih držav, da bi spremenile svoj mednarodni položaj in usmeritev.

Zakaj? Zato, ker v neravnotežju moči, do kakršnega je prišlo v Evropi, in v procesu dograjevanja vseevropskih institucij, posebno tistih v okviru Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, lahko odigrajo nevtralne in neuvrščene države koristno in splošno sprejemljivo vlogo. Zato, ker je Evropa v procesu osamosvajanja od vpliva velikih sil tudi sama v svojevrstni komunikaciji z idejami nevtralnosti in neuvrščenosti.

Če imamo to pred očmi, postane jasno, zakaj se med pogoji, ki se postavljajo Jugoslaviji kot cena za njen vstop v Evropo, omenjajo uvajanje večstrankarskega sistema in parlamentarne demokracije, spoštovanje človekovih pravic in demokratskih svoboščin, prilagajanje gospodarskega sistema zahtevam tržnega gospodarstva, ne pa tudi odstopanje od neuvrščenosti.

Če Evropa ne zahteva od Jugoslavije, naj odstopi od neuvrščenosti, ali ima potem Jugoslavija, ko se pripravlja za vstop v Evropo, razloge za to, da razmišlja o prevrednotenju svoje zunanje politike, da bi se čim hitreje prilagodila novim političnim razmeram v Evropi?

Če bi prevlada zahodnih institucij in integracij v evropskem prostoru, torej prevlada zahodnega političnega in družbenega modela tekla v znamenju zgodovinske ekspanzije NATO, tedaj bi se za vse majhne države, tako tudi za Jugoslavijo, postavilo vprašanje željenega ali nezaželenega vstopa v NATO. Vendar pa pogonsko silo sedanjih sprememb v evropskem prostoru pomenijo ekonomski in tehnični dejavniki, ne pa NATO, ki kljub pomembni vlogi, ki jo bo še vedno imel v okviru evropske ureditve, spada v instrumentarij razdobja hladne vojne. V tem smislu je značilno, da NATO ne vabi v svoje vrste bivših članic Varšavskega pakta, ki sicer neposredno čutijo potrebo, da preoblikujejo svoj mednarodni položaj in usmeritev. Vsaj kadar se govori o Jugoslaviji, bi bilo zato anahronistično trkati na vrata NATO v času, ko so vojnopolitične zveze velikih sil že odigrale svojo zgodovinsko vlogo.

Jugoslavija bi morda lahko zamenjala »neuvrščenost« za »nevtralnost«. V tem primeru bi Jugoslavija še naprej ostala »država zunaj blokov«, izstopila pa bi iz gibanja, v katerem jo obkrožajo in v nečem tudi ovirajo države t. i. tretjega sveta. Čez čas bi se videlo, kaj bi Jugoslavija s tem pridobila in kaj izgubila. Vendar pa je mnogo bolj odločujoče vprašanje, ali se položaj nevtralnosti, to pomeni stalne nevtralnosti, lahko pridobi z enostransko odločitvijo države, ki želi biti nevtralna.

Odgovor je negativen. Stalna nevtralnost je zgrajena izključno na tradiciji ali na mednarodni pogodbi. Poskusi mnogih držav, da z enostranskim aktom proglasijo stalno nevtralnost, praviloma niso uspeli. Da bi neka država lahko računala na dolgotrajnost in učinkovitost svoje nevtralne politike, mora imeti za to podporo velikih sil in sosednjih držav.

Glede na to moramo sklepati, da bi bilo nagibanje k nevtralnosti za Jugoslavijo lahko ena od izbir, vendar v odvisnosti od nadaljnjega razvoja dogodkov v Evropi, še zlasti v tistem delu Evrope, kamor spada tudi Jugoslavija.

Vse te okoliščine kažejo, da še niso doseženi vsi pogoji, pa tudi ni potrebe, da bi Jugoslavija ob svojem vključevanju v Evropo opustila svojo politiko neuvrščenosti. Tega od nje nihče ne zahteva. Ni znano, kaj bi dobila v zameno za to, jasno pa je, kaj bi izgubila: izgubila bi del svojega ugleda in vpliva, ki izhaja iz okoliščine, da je na čelu gibanja, v katerem je zbranih čez sto držav in do katerega niso ravnodušne ne ZDA ne vodilne evropske sile; izgubila bi tudi prednosti v ekonomskem sodelovanju, ki ga uresničuje s temi državami, ne bi pa ga mogla uresničevati na visoko razvitem evropskem tržišču.

Vendar pa je treba na dolgi rok računati tudi na to, da bodo postale pod vplivom sprememb v svetu in še zlasti integrativnih procesov v Evropi tako ali drugače vprašljive vse tiste politične usmeritve, ki so nastale po drugi svetovni vojni. Verjetno se bosta oblikovali dve temeljni opredelitvi: zunanje-politična usmeritev integriranih skupnosti in zunanja politika posameznih držav, ki so ostale zunaj teh skupnosti. Niti v prvem niti v drugem primeru zunanje-politična usmeritev ne bo imela predznaka Vzhoda ali Zahoda, temveč bo izraz pragmatičnih interesov, predvsem ekonomskih, potem političnih in šele nazadnje vojno-strateških. V tem primeru bo za Jugoslavijo bolje, če se bo znašla v koordinatah integrirane evropske celine.

Druga dilema je bila, kdaj in v katere evropske integracijske mehanizme naj se vključi Jugoslavija.

Jugoslovansko politično in državno vodstvo, ki je vedno bolj dogmatsko razlagalo formulo neuvrščenosti, je dolgo in predolgo menilo, da mora jugoslovansko vključevanje v Evropo potekati v enaki razdalji do Vzhodne in do Zahodne Evrope. Tako stališče je bilo upravičeno v času stroge blokovske razdelitve, ker je omogočalo Jugoslaviji, da je vzdrževala prijateljske stike in s tem tudi politične in ekonomske odnose z državami Vzhodne in Zahodne Evrope. Vendar pa je postalo že sredi osemdesetih let jasno, da se je takšno stališče preživelo. Ko ne bi prišlo do zloma t. i. socialistične skupnosti v Vzhodni Evropi, bi morda še danes poslušali argumente o »enakih interesih Jugoslavije v Vzhodni in Zahodni Evropi«.

Dolgo in predolgo je tudi trajala razprava o tem, ali naj se Jugoslavija usmeri proti Evropski skupnosti ali proti EFTI. Neprilagodljivi marksistični doktrinariji, ki so imeli močne položaje v jugoslovanskem političnem vrhu, so izhajali iz »socialistične« in »neuvrščene« usmeritve Jugoslavije in so trdili, da se Jugoslavija lahko pridruži le EFTI kot skupnosti, v kateri so združene nevtralne države in »socialistična« Švedska, medtem ko vključevanje v Evropsko skupnost ne prihaja v poštev, ker pomeni posebljenje kapitalizma in Zahoda. Spremembe v Evropi in tudi v Jugoslaviji so pripeljale do tega, da je postalo že vrabcem na strehi jasno, da Evropska skupnost pomeni jedro in pogonsko silo integracijskega razvoja v Evropi in končnega ustvarjanja Evrope vseh Evropejcev.

Razprava o tem, ali »takoje« potrkati na vrata Evropske skupnosti ali se prej pripraviti in usposobiti za vstop med njene člane, je pretežno že presežena s tem,

da vlada Anteja Markovića z mandatom Skupščine in Predsedstva SFRJ že dela na treh tiri:

– prvič, Jugoslavija kandidira za status pridružene članice Evropske skupnosti, ta naj bi bil samo prvi korak v smeri polnopravnega članstva,

– drugič, Jugoslavija se vključuje v Evropo preko t. i. koncentričnih krogov, kot je sodelovanje v Pentagonali, v Skupnosti Alpe-Jadran, skupnih aktivnostih podonavskih držav v sodelovanju z EFTA itd.,

– tretjič, šele z rezultati gospodarske reforme, z uvajanjem večstrankarskega sistema, s korenitimi političnimi in pravnimi reformami, bo Jugoslavija morala izpolniti norme, ki so temeljni pogoji za vključevanje v Evropsko skupnost.

Vse to pomeni, da so dejansko presežene dileme o tem, kdaj in kako naj se Jugoslavija vključi v Evropo, da ne bi ostala rezervat nerazvitosti in revščine na evropskem obrobju.

Odgovori na vsa bistvena vprašanja, povezana z Jugoslavijo in Evropo, pa bodo znani šele takrat, ko bodo po vsej Jugoslaviji opravljene večstrankarske volitve in ko se bo vedelo, ali se v Evropo vključuje federativna ali konfederativna Jugoslavija ali državnice, ki bi se mogle oblikovati na njenih tleh.

RUDI RIZMAN

Sestavljenost evropske zgodbe

Zdi se mi, da se bližamo času, če že nismo vanj vstopili, ko ne zadostuje več zgolj evforično – ali še bolje – zelo abstraktno in samo načelno sklicevanje na Evropo. Seveda ne mislim, da sta evforičnost in načelnost pri takih rečeh zanemarljivi, celo nasprotno, oboje je prav gotovo pripomoglo, da pripadnost Evropi ni več v območju prepovedanega in samozatajevanega. Najrazličnejše mentalitete, kulture, jeziki in z njimi kar celi narodi in etnične manjšine (te zadnje celo manj po svoji volji kot prve) so bili odtrgani od najbolj vitalnih in prodornih evropskih tokov. Pustimo ob strani nevšečno vprašanje, ali je sploh mogoče v zgodovini kaj nadoknaditi ali »popraviti«, oz. ali ni neenakomerni družbeni razvoj večni sopotnik, ki si z njim ni mogoče kaj dosti pomagati in ki nas lahko potisne v stanje permanentne letargije. Temu slednjemu smo priča ponekod v Vzhodni Evropi, in morebiti tudi že pri nas, in bojim se, da se bo takšno razpoloženje v že bližnji prihodnosti še razmahnilo.

Že ti prvi pomisleki nas nagovarjajo k temu, da je pojem Evrope nalepka, za katero se skrivajo neznansko velika kompleksnost, pluralne nacionalne (etnične) usode, življenjske filozofije, zgodovinski diskurzi in raznolike ekonomske realnosti. Vse do sedaj preizkušene ideologije so si naložile prevelik zalogaj, ko so ali če so ponujale svoje »velike« in »dokončne« odgovore za Evropo – in zaradi njene teže tudi ne brez zanemarljivih posledic za preostali svet. Čeprav za ideologije zaenkrat ne moremo reči, da pripadajo preteklosti, pa si dovoljujemo, seveda na podlagi branja sedanjih tokov, tvegati oceno, da ideologije v konstituiranju nove pluralne evropske identitete prav gotovo ne bodo več igrale tiste vloge, na katero so bile navajene dosedaj. Da ne bi dajali napačnega vtisa, kot da vse ideologije